

vedeckej oblasti poznávania, akú predstavujú dejiny ideí štátu.

Autorom načrtnutá skica grandiózneho procesu ľudského snaženia dospieť k optimálnej forme svojej spoločenskej existencie môže byť im-

pulzom i pre profesionálne nezainteresovaného čitateľa (nielen politológa, filozofa a sociológa) k hlbšiemu záujmu o problematiku histórie štátu a moci. Čo nie je málo...

Karol Kollár

INTEGRITA OSOBNOSTI A DIELA

V. HAVEL: Do různých stran. Praha, KLN, 1990, 525 s.

V spolupráci s československým strediskom nezávislej literatúry vydala Knihovna ľudových novín ako svoj prvý zväzok výber esejí, statí, článkov, komentárov a prejavov z obdobia rokov 1983—1989 V. Havla. Ide o zborník, ktorý čitateľovi neoboznámenému s exilovou a samizdatovou literatúrou približuje myšlienkový svet Havla — dramatika, spisovateľa, publicistu a disidenta. Výber, hoci nekompletný, podáva plastický obraz o témach, problémoch a otázkach tvoriacich nosné piliere autorovho uvažovania. Treba poznamenať, že nejde o dielo, ktoré možno čítať takpovediac jedným dychom, skôr ide o dokument, prameň, z ktorého sa čitateľ dozvie to, čo je predmetom jeho záujmu.

Obsah knihy je tematicky rozčlenený do siedmych častí (*Rozhovory z r. 1983, Eseje a statí, Poznámky o kultúre a politice, Předmluvy, doslovy, vzpomínky a nekrology, O divadle, Dopisy, písemná prohlášení, protesty, Veřejné projevy a prohlášení*), ku ktorým sú priradené Dodatky, edičné, bibliografické a biografické údaje (V. Prečan) a poznámka o živote a diele V. Havla od E. Kriseovej.

Kritériá členenia sú viac-menej vonkajškové (chronologicky radené), hoci editorovi (V. Prečan) sa podarilo úspešne tematicky zjednotiť žánrovo rozmanité útvary do celistvých

oddielov. Povrchnému čitateľovi zrejme padne zafazko identifikovať súvislosti medzi dajme tomu esejou *Príbeh a totalita* (s. 116), rozborom Vaculíkových fejtónov (s. 268) a margináliami ku hre *Largo desolato* (s. 292) alebo sa mu bude mariť, že niektoré problémy sa v texte opakujú. V tejto súvislosti sa žiada zdôrazniť, že nejde o opakovanie v pravom zmysle slova, ale o tematizovanie istých kľúčových myšlienkových panelov z rôznej perspektívy.

K nosným témam, prenikajúcim aj konkretizované rozboru (napríklad istého diela), určujúcim terén Havlovho uvažovania, patria: problematika neosobnej moci a jej mechanizmov, autentický život a osobná zodpovednosť, občianske sebauvedomenie v súkolí totalitného režimu, podstata totalitnej moci, transcendencia, viera ako smerovanie ducha k hodnotám humanizmu, tolerancia, kritériá umeleckosti, pravda — nielen ako noetická kategória, ale ako osobnostným ustrojením a postojom potvrdený rozmer ľudskosti, nepolitická politika a i.

Patrí nepochybne k prednostiam autorovho štýlu a výkladu, že na malej ploche a konkrétnej matérii dokáže sa hutne vyjadriť k otázkam tohto sveta, že proti vyprázdnenému svetu oficiálnej ideológie (napr. analýza pojmu socializmus v *Šifra socia-*

lizmus (s. 202)) kladie rehabilitovaný svet skúseností individua.

Filozoficky orientovaného čitateľa asi najviac zaujmú eseje obsiahnuté v II. oddieli knihy [*Politika a svedomie, Thriller, Anatomie jedné zdrženlivosti, Děkovná řeč (k Erasmově ceně), O smyslu Charty 77, Příběh a totalita* (s. 41—116)], hoci pre pochopenie napr. Havlovej interpretácie „nepolitickej politiky“ nie ako technológie moci, ale ako činnosti vyrastajúcej z obnoveného osobného svedomia, z obnovenia prirodzeného sveta ľudskej skúsenosti, sú relevantné aj iné texty.

Pre stúpcov politiky machiavellistického kalibru znejú asi paradoxne slová: „Jsem příznivcem antipolitické politiky. Totiž politiky nikoli jako technologie moci a manipulace s ní nebo jako umění účelovosti, praktik a intrik, ale politiky jako jednoho ze způsobů, jak hledat a dobývat v životě smysl; jak ho chránit a jak mu sloužit, politiky jako praktikované mravnosti, jako služby pravdě i jako bytostně lidské a lidskými měřítky se řídící starosti o bližní. Je to asi způsob v dnešním světě krajně nepraktický a velmi těžko v každodenním životě aplikovatelný. Přesto nevím o žádné lepší alternativě“ (s. 57).

Havel vo svojich esejách adoruje v prospech zabudnutého prirodzeného sveta, živej skúsenosti, proti „fanatizmu abstrakcie“. Havlove deskripcie, analýzy a rozboru sa nevťahujú len k fenoménu totalitnej moci, ale smerujú k podstate krízy našej súdobej civilizácie (s. 65, 116). Pozoruhodné sú aj reflexie na margo pomeru racionality a iracionality, ich miesta a fungovania v dejinách a spoločnosti. „Iracionalita v prevleku stíživého rozumu a vedeckého výkladu o nevyhnutelnom chodu dejin, ktorý si žadá milióny obetí v zá-

mu šťastné budúcnosti miliard, se zdá byť podstatne iracionalnejši a tudíž nebezpečnejši než iracionalita přiznávající se mýtem k sobě samé...“ (s. 63).

Havlov autorský rukopis a myšlienkový horizont je nepochybne inšpirovaný jednak Patočkovou fenomenológiou, jednak Heideggerovými existenciálnymi analýzami. V dnešných politických pomeroch majú osobitnú hodnotu Havlove interpretácie fenoménu stredoeurópanstva, jeho kultúrno-historických, dejinno-politických, etnických, sociálno-psychologických súvislostí a aspektov (s. 75), jeho výklad povahy a podstaty utopizmu v nadväznosti na odhalenie nebezpečných zvodov ideálu, ktorý sa často pri presadení zvráti v svoj pravý opak. Preto je životne dôležité včas „rozpoznať onen osudný prvý okamžik zkázy, kdy idea přestává vyjadřovat transcendentní rozměr světa — přestává být projevem odpovědné identity člověka a začíná naopak člověku jeho odpovědnost a identitu vyvlastňovat, kdy abstrakce přestává patřit člověku, aby on začínal patřit jí“ (s. 74).

Aj čitateľ nepodkutý vo filozofii poľahky rozpozna autorovu polemiku s marxistickým chápaním spoločnosti, dejín, človeka. Z tohto pohľadu sú pozoruhodné analýzy „stresu spoločnosti, ktorá nežije v dejinách“ s dôrazom na neprítomnosť príbehu v totalitnej spoločnosti, v ktorej sa život nivelizuje a štandardizuje (s. 116).

Havlovo umelecké a publicistické dielo, zahrnuté v recenzovanom zborníku, je prácou nevšedných umeleckých kvalít, pravdivosti, vzácnjej organizujúcej a konštruujúcej autorskej disciplíny, a to všetko navyše podproté autentickým nepatetickým osobným postojom človeka, ktorého životná dráha je komentárom jeho

diela. Havlove reflexie sú podnetné, ale zároveň znepokojujúce, lebo nastavujú zrkadlo generácii odchovej v atmosfére, pre ktorú bolo príznačné, že erózia a opúšťanie hodnôt sa vydávali za ich najlepšiu obranu.

Havlove texty sú inteligentné, ale nie intelektuálne, hlbavé, ale nie odťažité, apelatívne, ale nie patetické. A bolo by veru tragické, keby sa autorovo krédo, že viera nie ako slepá oddanosť nejakému fetišu, ale ako

stav ducha, ktorý umožňuje ľudstvu dospieť z temnôt k pravde, stretlo s ľahostajnosťou či ignoranciou čitateľa, vyškoleného na dialektických tézach, syntézach, piruetách a vytáčkách.

Ak by sme mali zvoliť motto, najlepšie postihujúce autorov duchovný habitus, ako najpriliehavšie sa nám javí „Svět je ztracen jen do té míry, do jaké míry já sám jsem ztracen.“
Tatiana Sedová

AKTUÁLNE O POLITICKOM MÝTE

T. BIERNAT: *Mit polityczny* (Politický mýtus). Warszawa 1989, 354 s.

Väčšinou sme si vo filozofickej reflexii duchovnej kultúry a spoločenského života zvykli narábať len s určitými vytipovanými fenoménmi spoločenského vedomia. V prevažnej miere išlo o fenomén morálky, ideológie, umenia a aj to spôsobom, ktorý o nich vypovedal ako o určitých objektivizovaných formách v duchu hegelovsko-racionalistických predstáv. Len veľmi sporadicky sa záujem teoretických analýz orientoval i na ďalšie javy duchovného života spoločnosti, napríklad na fenomén mýtu, zvykov a pod. V prípade mýtu išlo väčšinou o analýzy jeho archaickej podoby a až s odstupom času s úžasom poznávame, že tento jav vo svojej súčasnej politickej forme mal v totalitných spoločenských systémoch významnú úlohu a často viedol k mytologizácii mnohých spoločenských procesov a situácií. Toto poznanie nám nesporne potvrdí i monografia Tadeusza Biernata *Polityczny mýtus*; aj keď nemožno jednoznačne povedať, že je zameraná len na kritiku politickej mytologizácie týchto systémov, rozhodne túto možnosť čitateľovi implicitne ponúka.

Treba hneď úvodom upozorniť na niektoré zvláštnosti Biernatovej monografie: jednak je to skutočnosť, že jedna tretina knihy je venovaná analýze špecificky poľských problémov — poľskej verzii mytologizácie národa a moci, čo však v mnohom nabáda ku komparácii s našimi pomermi a čo môže byť pre čitateľa poučným, a jednak to, že autor sa pridŕža chápania politického mýtu ako formy spoločenského vedomia s dôrazným akcentom na analýzu jeho sémantickej a semiologickej podoby. Otázka semiózy politického mýtu, to znamená otázka, čím sa stáva a ako funguje tento fenomén v podobe významov, symbolov a znakov v živote spoločnosti, je základným metodologickým prístupom k danej problematike.

Stručným historickým prehľadom Biernat upozorňuje, že skúmanie tohto javu siaha hlboko do staroveku, pretože bol predmetom záujmu už Platóna a Xenofana. Jeho renesancia začína v 19. storočí so vznikom antropológie, etnografie, sociológie, psychológie a ďalších humanitných vied, v ktorých sa ešte dodnes s ním narába